

De diva Jetta Goudal – haar inspiratiebronnen

In *Diva*, het boek over de Joods-Nederlandse filmster Jetta Goudal, vertelt de auteur, Erik Brouwer, hoe zij in de jaren twintig van de vorige eeuw in Hollywood topactrices zoals Gloria Swanson en Pola Negri naar de kroon stak.¹ Na haar filmcarrière speelde zij een grote rol in de vakbond voor filmsterren en -medewerkers en had zij samen met haar echtgenoot succes als binnenhuisarchitect. In die rollen ging zij om met grootheden uit de filmwereld, als Cecil B. DeMille, Charley Chaplin, Walt Disney en Bing Crosby. Ook voor president Eisenhower verzorgde zij de binnenhuis-architectuur. Mary Pickford is altijd haar vriendin gebleven.

Het boek roert in het kort aan waar zij haar artistieke aspiraties aan ontleende. In overleg met de schrijver ga ik in dit artikel dieper daarop in. Drie bronnen van inspiratie springen in het oog:

1. haar drang naar het toneel en later naar alles wat met film te maken had;
2. de vraag waarom Amerika aantrekkingskracht op haar uitoefende;
3. de reden voor haar heftige ontkenning van haar Nederlanderschap.

En passant leren we een flink aantal Joodse Nederlanders kennen die bekend werden in het buitenland en die hun leven in de Verenigde Staten, Frankrijk of Engeland voortzetten.

De toneelwereld

Van haar ouders (Mozes Goudekot, 1860-1942 en Geertruida Warradijn, 1866-1920) kreeg zij de naam Julie Henriëtte Goudekot. Thuis werd zij Jetje genoemd en zo zullen we haar ook in dit artikel noemen. Haar artiestennaam Jetta Goudal kwam pas later. In haar ouderlijk huis heersten conservatieve opvattingen en de artiestenwereld was er niet bijster geliefd. Weliswaar was er thuis enige ruimte voor ontspanning en heeft zij in Nederland heel even deel uitgemaakt van een amateur-toneelgezelschap, maar haar hang naar het toneel leidde tot huiselijke spanningen.

Toch werd Jetje Goudekete als het ware geboren te midden van een wereld vol acteurs. Haar tante Esther Warradijn-Roeg stamde uit de toneelgeslachten Judels en Roeg.² Esthers grootvader was Nathan Judels, dé komiek van de negentiende eeuw. Hij was bovendien eigenaar van de Salon des Variétés, waar bijvoorbeeld Sarah Bernard en Louis Bouwmeester optraden (de laatstgenoemde was mededirecteur). Jetje was twaalf toen Nathan Judels overleed; ze moet hem op verjaardagen en bij andere festiviteiten hebben meegemaakt. Verder wemelde het

Jette Goudal.

in de familie van de artiesten. Zo was Maurits, de broer van Esther Roeg, in Amerika jarenlang agent voor artiesten, onder wie Toscanini, met wie hij langdurig op pad was. Enkele leden van de familie Judels werden in Amerika bekend, zoals de drie zonen van Maurits Judels. Maurits was de jongste zoon van bovengenoemde Nathan Judels. Hijzelf werd in New York rehearsal-manager van het Metropolitan Opera House, een baan die hij doorgaf aan zijn middelste zoon Jules. Jules werd een zeer geliefd stage-manager, die als *dean* van dat befaamde theater bekend stond. Toen Jetje in 1917 in New York aankwam, vierde Maurits' oudste zoon Nico Judels successen op Broadway; we kunnen ons afvragen in hoeverre zij met elkaar in contact stonden. Maurits' jongste zoon Charles bereikte de grootste publieke bekendheid: hij werd zeer bekend in een groot aantal luchtige films en specialiseerde zich in 'accenten', zoals we kunnen horen wanneer we Stromboli horen spreken in Disney's Pinocchio. Een saillant gegeven is nog dat zowel Jetta Goudal als Charles Judels in het befaamde Villa d'Este in Hollywood hebben gewoond. Of ze elkaar gekend hebben? Op zijn minst wisten ze van elkaars bestaan en succes. Wie weet is Jetje mede geïnspireerd door deze aangetrouwde familieleden, die zich daar al ruimschoots voor haar komst naar Amerika hadden gevestigd; hun verhalen moeten beslist in haar jeugd in de familie zijn rondgegaan.

Nog even terug naar de Nederlandse tijd: Nathan Judels had in Rotterdam samen met Meijer van Biene de 'Nieuwe Schouwburg'. Tot de familie Van Biene behoorde een aantal bekende artiesten, onder wie de in Londen spelende cellist August van Biene.

Helemaal zonder artistiekeit kan het bij Jetje thuis niet zijn geweest. De bekende Nederlandse musicus en journalist Max Tak bezocht als kind de 'saaie feestjes' bij Jetjes ouders. Zus Bertha begeleidde Jetje op de piano, terwijl zij danste. Het artiestenbloed zat toen al in de familie.³ In de jaren dat Jetje nog in Nederland woonde, had haar volle neef Abraham (Warrie) Warradijn, zoon van haar tante Esther, al veel succes als pianist-humorist-conferencier en als organisator van feesten en partijen.

Nico en Arnold Roeg, twee andere broers van tante Esther, waren rond de wisseling van de twintigste eeuw in Engeland terechtgekomen. Ze hadden grote belangstelling voor de toneelwereld in dat land. Nico Roeg had wel eens op het toneel gestaan met Louis Bouwmeester en was bevriend met hem. Hij haalde Bouwmeester over om in Londen op te treden. Samuel Polak Strelitski, de grote Joodse voorman in Londen (broer van een oom van Nico Roeg) behoorde tot de aangetrouwde familie.

Arnold Roeg trouwde met een Britse actrice. Nakomelingen van Nico en Arnold Roeg bereikten grote bekendheid in de artistieke wereld, maar hun loopbanen begonnen pas nadat Jetje Goudekete in Amerika Jetta Goudal was geworden. Arnolds zoon verwierf vanaf de jaren twintig onder de naam Sydney Arnold bekendheid als komisch acteur. Naast een lange toneelloopbaan speelde hij in vele films. Ook hij belandde enige tijd in de Verenigde Staten en trad daar op met Laurel & Hardy en met Sammy David en Peter Lawford. Nico's kleinkinderen Nicolette en Nicolas Roeg verdienden hun artistieke sporen in Groot-Brittannië. Nicolette werd een veelgevraagde musicalster en speelde in diverse films. Nicolas, die in 2018 overleed, was een veelbesproken filmregisseur. Jetje Goudal moet Sydney Arnold hebben gekend, maar hij zal evenmin als beide anderen haar loopbaan een impuls hebben gegeven. Ook veel later floreerde May, dochter van Charles Judels, als kunstrijdster en regisseur van de ijsshow van Sonja Henie.

Trek naar Amerika

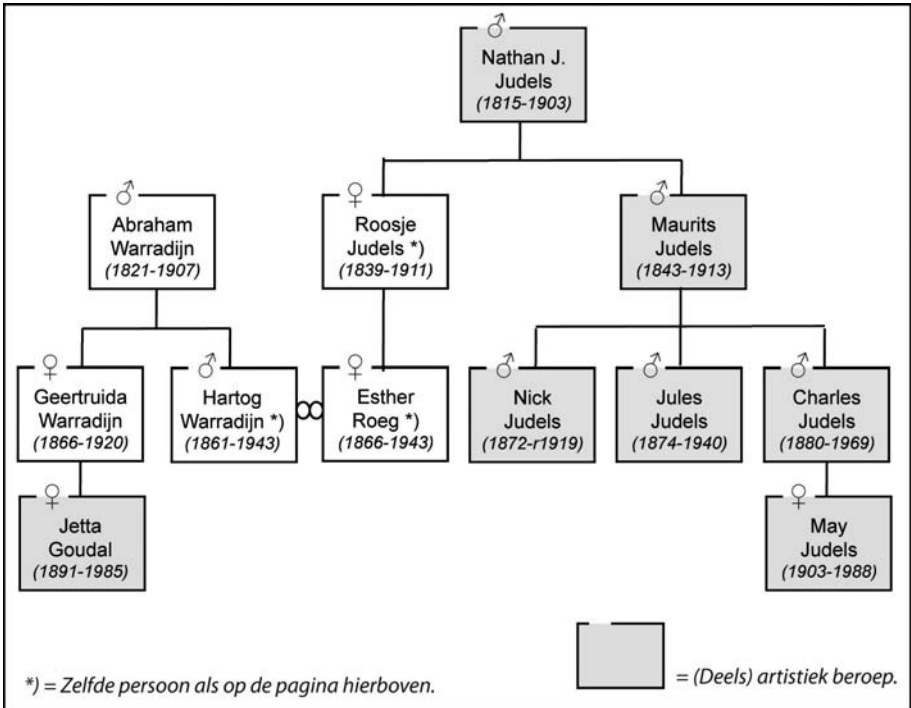
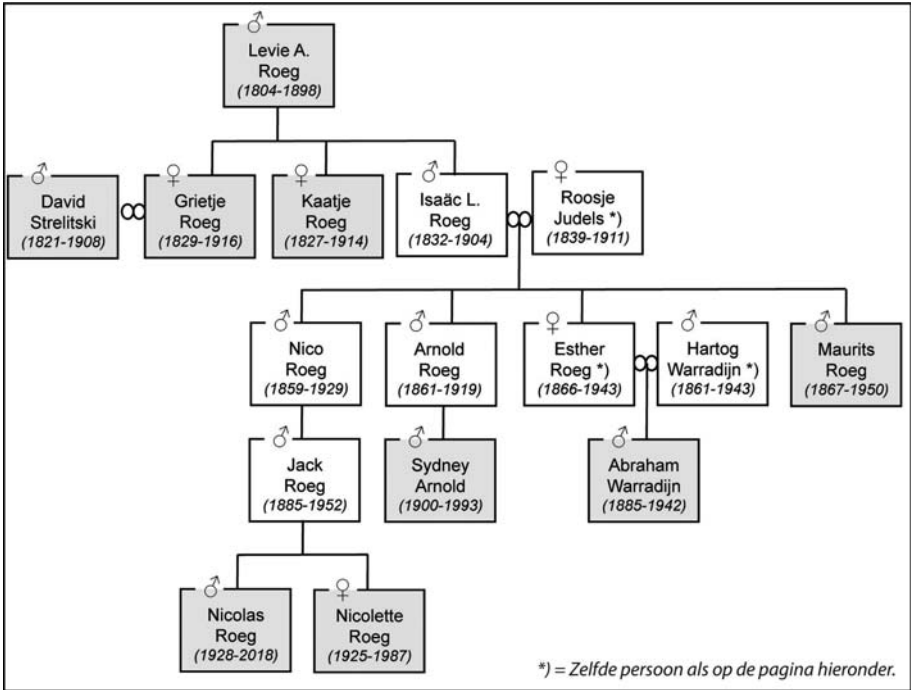
Zoals we hebben gezien gingen velen Jetje voor naar de overzijde van de oceaan. Hun succes, met name in de toneelwereld, was in de hele familie bekend en dat zal aantrekkingskracht op haar hebben uitgeoefend.

Meijer Wolf Goudeket, de oom van Jetje, had een mooie bariton-stem. Van hem zijn vele optredens bekend. Al op tamelijk jonge leeftijd was hij regisseur bij *'Oefening kweekt kunst'* en bestuurslid van de mannenzangvereniging *'Kunst en Broederschap'*. Naast de zangkunst was zijn interesse voor de beeldende kunst groot, hetgeen ertoe leidde dat hij een kunsthandel begon. Hij organiseerde vele tentoonstellingen, binnen en buiten Amsterdam. Daarnaast liet hij nog zo af en toe in theaters zijn welluidende bariton horen. Jetje was bijna veertien jaar toen oom Meijer in 1905 met vrouw en drie kinderen naar New York emigreerde. Misschien was ook dat een impuls voor Jetje om Amerika als het beloofde land te zien. We weten dat Jetje in 1917 naar New York vertrok en het is dus niet ondenkbaar dat zij hen daar heeft ontmoet, al is daarvoor nooit enig bewijs voor bewaard gebleven.

De Franse slag en verdere artistieke inspiratie

Veel meer invloed op Jetje Goudeket had het gezin van een andere oom, Salomon Wolf Goudeket, die op jonge leeftijd in Parijs de belangen van de diamanthandel Goudeket was gaan behartigen. In 1892 kwam hij met zijn Franse vrouw en hun zoons Willy en Maurice terug naar Amsterdam. In Amsterdam werd dochter Estella geboren. Echtgenote Berthe Bondy was piano- en muziklerares, die ook concerten gaf. Jetje moet veel met dit gezin zijn omgegaan. Het gezin woonde aan de Plantage Kerklaan, om de hoek van de Plantage Middenlaan, nog geen minuut lopen van het ouderlijk huis van Jetje. Toen oom Salomon en de zijnen in 1900 definitief naar Parijs terugkeerden, waren zijn kinderen tussen de elf en zes jaar; Jetje was acht. Zonder twijfel was via Berthe Bondy de kunstzinnigheid in het gezin vastgelegd en Jetje moet daar op z'n minst van geproefd hebben.

Hoe ouder Jetje werd des te opstandiger ze zich ging gedragen. Uit het boek van Erik Brouwers weten we dat zij zich verzette tegen haar strenge, conservatieve vader en zich ten slotte geheel losmaakte van haar ouderlijk gezin. Ze reisde zo vaak mogelijk per trein naar haar Nederlands-Franse familie. Oom Salomon kreeg zo'n achting voor zijn nieuwe vaderland dat hij zijn zoons, dochter en nichtje alleen nog in het Frans aansprak. Op het Nederlands als taal en de Nederlanders keek hij neer.

Verwantschap tussen Jetta Goudal en andere artistieke families.

Het is dus niet zo verwonderlijk dat Jetje later in Amerika als Jetta Goudal haar Franse roots claimde en haar Nederlandse oorsprong heftig ontkende.⁴ Van haar is ook bekend dat zij zich in Amerika bediende van een quasi-Frans accentje. De oorsprong daarvan zal allicht te vinden zijn in de gesprekken met haar neefjes en nichtje. Ooit liet ze weten dat ze uit de Elzas kwam: haar tante Berthe Bondy kwam uit die omgeving. Een typerende opmerking van Salomon Goudekets, die zich Sylvain noemde, was: *'Een Hollander is iemand die op het terras van Café de la Paix gaat zitten, uren staart naar de andere toeristen, de Opera bezoekt om Faust te horen en dan bij terugkomst vertelt dat de Parijzenaren hun goede reputatie op het gebied van cultuur en mooie vrouwen niet kunnen waarmaken'*.

Tante Berthe was minstens zo snobistisch als haar man. Tijdens etentjes betoogde ze dat niet Rimbaud maar haar neef het Symbolisme tot een belangrijke literaire stroming had gemaakt. Ze ontsloeg dienstmeisjes die niet wisten wie Balzac of Maimonides waren en voedde haar zoons en dochter streng op. Bij onwetendheid of slecht gedrag moesten de kinderen voor haar gaan staan met de armen naar beneden en het hoofd omhoog. Moederlief nam er de tijd voor, maar dan haalde ze ongenadig uit met vlakke hand.

Maar na hun achttiende wierpen Willy en Maurice in Frankrijk de knellende band van hun moeders opvoeding van zich af en doken onder in het vrije, Parijse leven. Jetje woonde in die jaren nog in Nederland, maar ging regelmatig met hen om. Maurice en Willy wilden geen diamantairs worden zoals vrijwel alle mannelijke Goudekets, maar de beste dichters van de twintigste eeuw. Ze gingen uit wanneer ze wilden, mengden zich onder zionisten, anarchisten en symbolisten in het prestigieuze literaire café Le Chat Noir in de 'ontaarde wijk' Montmartre en bezochten bekende nachtclubs. Ze dronken absint en spraken over Plato, Dreyfus, Spinoza en Kant. Maurice en Willy Goudekets kregen al spoedig een naam in de Franse literaire wereld. Vooral Maurice: hij was journalist en schrijver, werd rijk en trouwde met de indertijd wereldberoemde schrijfster Colette. Ook de invloed van vooraanstaand literator Gustave Kahn, de volle neef van Maurice' moeder, moet voor hem van groot belang zijn geweest, en ook voor Jetje Goudekets.⁵

Maurice en zijn vrouw Colette.

Estella, het nichtje van Jetje had haar eigen ambities. Ze werd toegelaten tot het Conservatorium, bleek een natuurtalent, trad op in de grootste zalen van Parijs en werd zelfs in Nederlandse kranten aan-geuid als 'de bekende harpspeelster'. Een vrouwelijke Goudekot die een kunstenaar werd, zo kon het dus ook.

Jetje had meerdere talenten. In Parijs, zo weten we van Erik Brouwer, zette ze vaak een vouwstoeltje voor de etalages van de grote modehuizen en tekende het uitgestalde na. Later, in de Verenigde Staten, stond zij bekend als een van de best geklede filmsterren. Niet zo vreemd gezien haar kopieerlust in Parijs, op basis waarvan ze al haar outfits zelf ontwierp en maakte. Jetta Goudal is haar leven lang met haar Franse naasten blijven omgaan. Zij bleef vooral bevriend met haar neef Maurice Goudekot en diens vrouw Colette en bezocht hen regelmatig in Parijs.⁶ Maurice en zijn zus en broer werden tamelijk bekende verschijningen in Frankrijk, maar over hen gaat dit artikel verder niet; een boek over hen zou interessant zijn.

Samenvatting

Jetje Goudekot was een getalenteerde vrouw die zich door velen liet inspireren voor haar later zo succesvolle artistieke loopbaan. Haar weerszin tegen alles wat Nederlands was, wat haar zo in Amerika kenmerkte, zal mede zijn oorsprong vinden in haar intensieve omgang met de 'Franse tak' van de familie. Dat Amerika voor haar het beloofde land zou worden lag al min of meer besloten in de artistieke familieleden die de weg erheen voor haar geëffend hadden.

Met dank aan Erik Brouwer en zijn boek *'Diva'*. Nogmaals van harte aanbevolen.

Noten

1 Zie de recensie van *Diva* in *Misjpage* 31 (2018) 3, blz. 117-118: 'Het onthullende verhaal over hoe Amsterdamse Jetje heel Hollywood op stelten zette en een wereldberoemde filmster werd'.

2 Zie de artikelen over Nathan Judels c.s. in *Misjpage*.

De in dit artikel genoemde naamgenoten Roeg en Judels komen in dat drieluik voor. Daarnaast passeren nog andere aangehuwde artiesten de revue.

3 Isaac Roeg, de vader van Jetjes tante Esther, had ook toneel gespeeld en zijn twee zussen waren danseressen en choreografen in het gezelschap van Nathan Judels. Zijn zwager David Isaïc Strelitski was een vooraanstaand figuur in de Salon des Variétés.

4 Zo schreef Jetta Goudal op een information sheet voor het Paramount Public Department

dat zij op 12 juli 1901 in Versailles was geboren, als dochter van Maurice Guillaume Goudal, een advocaat. Laten Maurice en Guillaume nu de namen van haar 'Franse' volle neven zijn.

5 Gustave Kahn had zonder twijfel grote invloed op de literaire loopbaan van Maurice en Willy Goudekete. Hij was een volle neef van hun moeder en hij getuigde samen met zijn vader bij de aangifte van Maurice' geboorte. Kahn was een befaamd dichter in Frankrijk, die zich ook inzette ten gunste van Dreyfus in diens affaire tegen de staat. Niet zo vreemd dus dat vooral Maurice Goudekete een bekend literator werd. Over hem en de door hem vertegenwoordigde stroming 'symbolisme' is veel te lezen op internet. Het blad *La Vogue* werd in 1886 door o.a.

Gustave Kahn opgericht.

In het maatschappelijke debat trad hij op de voorgrond met betrekking tot het anarchisme, feminisme, socialisme en zionisme. Bij het overlijden van Salomon (in Frankrijk: Sylvain) Goudekete was Kahn een der medeondertekenaars van overlijdensannonce. Jetje Goudekete moet deze indrukwekkende man goed gekend hebben.

6 Maurice Goudekete zou op zich een boek waard zijn, met daarin eveneens aandacht voor zijn broer en zus. Op internet en in de Franse pers is zeer veel informatie te vinden, vooral over Maurice en zijn gade Colette. Er is een grote collectie artikelen in de Franse periodieken over Estella Goudekete en haar optredens. Het aantal verhalen over de drie 'Franse' kinderen Goudekete is groot.